

1. ספר "דרך החיים" פירוש המהר"ל למסכת אבות

1	"כל ישראל יש להם זולק ללעולם הבא שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר": משנה
2	הזאת היא משנה ראשונה של פרק חלק. ונהגו לאמרה קודם שמתחילין לומר הפרק, ואחר שמסיימין אומרים רבי חנניא בן עקשיא וכו' והוא משנה בסוף מכות (כ"ג ע"ב). ויש לשאול מה ראוי לנהוג כך? תשובה: וקבעו המשנה בתחילה, כי ראו חכמי הדור גלות ישראל וצרותם באורך הגלות המר הארוך הזה, וקבעו דברים אלו לנחם אותם על לבם וידעו מעלתם הגדולה העליונה, ואם בני אדם שהם האומות שמחים בהצלחתם ובעשרם, יש להם לישראל לשמוח בחלקם ובהצלחתם האחרונה. לפיכך סדר הדברים אלו זה אחר זה, תחלה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואין זה שכר מצות כלל, רק מצד עצם בריאותם שברא הש"י אותם וכמו שאמרו נצר מטעי מעשי ידי להתפאר, כי במה שהם מעשה ידי יש בהם המעלה העליונה לכך זוכין לעולם הבא. וכך אמרינן בפרק חלק (סנהדרין ק"י ע"ב) "קטן מאימתי בא לעולם הבא רבי חייה ור"ש בר רבי חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שספר מאן דאמר משעה שנולד דכתיב "ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה" [תהלים פרק כב] ומאן דאמר משעה שספר דכתיב "זרע יעבדנו יסופר לה' לדור" ע"כ, הרי לך כי מצד עצם הבריאה של ישראל שהם נצר מטעי הקב"ה ראויים לעה"ב ואין זה מצד המצוה והמעשים. ואחר כך יש להם מדריגה אחרת הם המדות הטובות והישרות, ודבר זה נמשך גם כן לישראל מאחר שהם בעצמם הבריאה הטובה והישרה נמשך אחר זה המדות טובות, ולא למי שתחלת יסודו רע ומר אין בהם מדות טובות רק הם בעלי זנות ושפיכת דמים ועושי כל התועבות כולם אשר עשו אנשי ארץ הרע לך מדריגה שנית. הג' היא התורה שהיא על הכל אשר יש לישראל התורה. ולפיכך בא אחר זה דברי רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, וכל אלו המדריגות נמשכים זו אחר זו. וכבר אמרנו כי המדות טובות נמשכים אחר הבריאה הטובה והישרה, ואחר דרך ארץ נמשכת התורה וכמו שיתבאר לקמן בעז"ה אצל אם אין דרך ארץ אין תורה עיין לקמן. וכן היה בעולם כי תחלה נברא העולם, ואח"כ היה נוהג העולם בדרך ארץ בלא תורה, ואחר זה באה התורה וכמו שהתבאר במדרש למעלה כ"ו דורות קדמה דרך ארץ את התורה שנאמר לשמור דרך עץ החיים דרך זה דרך ארץ ואח"כ עץ החיים שהיא התורה. ומזה יש להבין מה שאמר הכתוב נצר מטעי, כי המעלה הזאת מה שישראל ראויים אל עולם הבא מצד עצם הבריאה שבה נבראו מתחלה מקודם שהגיע האדם למעלה שנקרא נצר כי הנצר הוא מתחלת נטיות העץ בלבד, ובנטיעה זאת שבראם הם נצר מטעי הש"י מעשה ידי להתפאר, ואח"כ נצר גדול ונעשה ממנו עץ, וזהו כאשר האדם מקבל המדות הטובות עד שנעשה גדול במדות טובות, וכאשר עושה פרי במצות ובמעשים טובים שנקראו פירות כדכתיב (ישעי' ג') אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו נקרא האדם עץ פרי כמו שהתבאר. לפיכך סדר ג' מעלות אלו זו אחר זו, 1. מעלת זכות עצמם מצד הבריאה שבשביל זה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ואח"כ סדרו הפרק שהם המדות שהם לישראל, ואחר מדריגת התורה הכל כדי שישמח האדם בחלקו ונחלתו הוא עולם הבא:

2. שפת אמת ליקוטים - תנא דבי אליהו

1	נראה הפי' הפסוק דרך עץ החיים היינו הדרך שבאין על ידו לעץ החיים ואם כן מוכח שקדמה לתורה והיינו שדרך ארץ הכנה לבא לתורה שהוא הדרך שהולכין לתורה, והפשוט דרך ארץ לע"ד פירושו המידות שבאדם להטותן לדרך הישר, וכבר כתב בספר שער הקדושה שהמידות עיקרם יותר ממצות עיין שם בשם אליהו ז"ל גם כן, והיינו כנ"ל שאף שתורה וודאי גדולה במעלה לאין קץ שהרי קב"ה ואורייתא כולא חד מכל מקום כיון שלולי המידות אי אפשר לבוא לתורה ומצות ממילא הרי קודמין, למשל אותיות לשון הקודש שלולי זה אי אפשר ללמוד והרי הם יותר עיקרין וקודמין שהן ההקדמות להתורה ומכל מקום עיקר מעלת התורה גדולה הרבה מהאותיות, וכן המידות כנ"ל, וז"ש דרך ארץ קדמה לתורה והיינו לשמור דרך עץ החיים לשמור דרך התורה שהוא על ידי המידות שהם דרך ארץ כנ"ל,
---	--

3. אורות התורה / פרק יב- התורה לישראל ולעולם / ב

1	"דרך ארץ קדמה לתורה". הקדמה זמנית מְכַרְחַת לְדוֹרוֹת. המוסר בטבעיותו, בכל עמק הודו ונחו האיתן, מְכַרְחַת לְהַקְבֵּעַ בְּנֶפֶשׁ נִיְהִיָּה מַצֵּעַ לְאוֹתָן הַהִשְׁפָּעוֹת הַגְּדוֹלוֹת הַבְּאוֹת מִכַּחַשׁ שֶׁל תּוֹרָה. וְכַשֵּׁם שֶׁהִירָא הִיא בְּחִינַת הַשְׂרֵשׁ הַקּוֹדֶמֶת אֶל הַחֲכֵמָה, כֵּן הַמוֹסֵר הַטְּבִיעִי הוּא בְּחִינַת הַשְׂרֵשׁ הַקּוֹדֶמֶת אֶל הִירָא וְכֵל עֲנִיָּה. וְהַכֵּל הַזֶּה הוּא נוֹהֵג בְּאֶדָם הַפְּרֻטִי, וְכֵן הוּא גַם כֵּן נוֹהֵג בְּכִלּוֹת הָאָמָה וּבְכֵל הָאֲנוּשִׁי
---	---

4. הרב קוק פנקס י"ג / קיג

1	אחת מסיבות הנטיות הכפרניות היא ההצטיירות שאורח החיים הטבעיים הישרים לאדם, מבלעדי הציור האלהי, הוא הפוך מאורח החיים שבא עם הציור ההוא. אבל זהו כולו הפוך מתורת ישראל. דרך ארץ קדמה לתורה, ויסוד התורה הוא: או הרמת האדם למצב מוסרי שכלי גבוה ועדין, מה שהוא מוטבע עליו, או לרוממו עוד יותר, לפתח בו כשרונות חדשים לאשרו. והחיים הישרים המה מצד עצמם מסכימים עם אותו הציבון של החיים שהתורה מסמנתם, אלא שעם דעת האלהים הם מוסיפים אורה, א"כ אין מקום לשום נטיה של התפרצות. צביונות קבועים צריכים לעולם להיות מסתמנים בחברה האנושית, והצד היותר רם מהם הוא הנעוץ בארג, שאחר שנעמול להביע את רוממות הדרו נאמר שהוא עבודת ד', והוא באמת כן לאמתתו.
---	--